

**ዳኞች፡- አልማው ወሌ**

ዓለ. መሐመድ

ረታ ቶሎሳ

አዳነ ንጉሤ

ሙስጠፋ አህመድ

አመልካች፡- አቶ መንግስቱ ኦሾ /ቀረቡ/

ተጠሪዎች ፡-1. ወ/ሮ እመቤት ጥላሁን

2. ወ/ሮ አልማዝ ጥላሁን

3. አቶ ስዩም ጥላሁን

4. አቶ ፍቃዱ ጥላሁን

5. ወ/ሮ ትዕግስት ጥላሁን

ተወካይ ቀረቡ

መዝቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል፡፡

**ፍ ር ድ**

ጉዳዩ የጥብቅና አገልግሎት ክፍያን የሚመለከት ሆኖ በአሁን የሰበር አመልካች ከሳሽነት የተጀመረው በአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት ሲሆን ተጠሪዎች ደግሞ ተከላሾች ነበሩ፡፡ ከሳሽ ባቀረቡት ክስ፡- ከተከላሾች ጋር በ22/10/2002 ዓ/ም ባደረገው የጥብቅና አገልግሎት ውል በውርስ ንብረት ላይ ክርክር እንዳካሂድና ከሚያገኙት ድርሻም ብር 30,000 በቁርጥ ለመክፈል የተስማሙ ሲሆን እኔም በውሉ መሰረት በተለያዩ መዛግብት ክርክር በማድረግ ያስወሰንኩ ቢሆንም በተለያዩ ጊዜ ብር 9,000 ከፍለው ቀሪውን የሚፈለግባቸውን ብር 20,000 ያልከፈሉኝ ስለሆነ ይህንኑ ገንዘብ በውሉ ከተቀመጠው የገደብ መቀጫ ብር 6,000 ጋር እንዲከፍሉ ይወሰንልኝ ብለዋል፡፡

ተከላሾችም ለክሱ በሰጡት መልስ፡- ከሳሽ የጥብቅና አገልግሎት እንዲሰጡ መስማማታችን የማይካድ ቢሆንም በ22/10/2002 ዓ/ም በጽሁፍ ያደረገው ስምምነት የለም፤ በማስረጃነት ባቀረቡት የውል ኮፒም ላይ የተፈረመው

ፊርማ የእኛ አይደለም፤ ከሐሳብ ጋር በቃል ስምምነት ያደረግን ሲሆን ስምምነቱም በፍርድ ቤት ቀጠሮ ባለበት ቀን ብቻ ቆመው እንዲከራከሩልን ሲሆን በስምምነታችን መሰረት የሚፈለግብንን ብር 4,000 የክፈልን በመሆኑ በሀሰት ያቀረቡብን ክስ ውድቅ ሊሆን የሚገባ ነው ሲሉ ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱም ኮፒው የቀረበው የጽሁፍ ውሉ የተካደ በመሆኑ ዋናውን ውል ከሳሽ እንዲያቀርቡ አዞ ተለዋጭ ቀጠሮ እንዲሰጣቸው ከጠየቁ በኋላ ዋናው ውል ከመዘገቡ ውስጥ የጠፋብኝ በመሆኑ ማግኘት አልቻልኩም በማለታቸው በቀረበው የውል ኮፒ ላይ ስማቸው የተጠቀሰውን የሐሳብ ምስክሮች እና ተከላሾች ያቀረቡአቸውን ምስክሮች በመስማት በሰጠው ውሳኔ የሐሳብ ምስክሮች በ22/10/2002 ዓ/ም ከሳሽና ተከላሾች ባደረጉት ውል ተከላሾቹ ለጥብቅና አገልግሎት ብር 30,000 ለመክፈል በሐሳብ ጽ/ቤት ውስጥ መስማማታቸውን ሲያስረዱ በተከላሾች በኩል ከቀረቡት ምስክሮች ውስጥ 1ኛው ምስክር ከሳሽ እና ተከላሾች እንደ ቤተሰብ የሚታዩ እና ከሳሽም ተከላሾች በፍርድ ቤት ቀጠሮ ባላቸው ጊዜ ብቻ ፍርድ ቤት እየቀረቡ ሲከራከሩ መቆየታቸውንና ተከላሾችም በተለያዩ ጊዜያት ገንዘቡን ሲከፍሉ ማየታቸውን ከዚያም በፐርሰንት ክፍሉ ውልም ፈርሙ በማለታቸው የተነሳ ተከላሾቹ ስላልተስማሙ ግንኙነታቸው መቋረጡን ማስረዳታቸውን 2ኛ ምስክር ደግሞ በፍርድ ቤት በቀጠሮ ቀን ለዋሉበት ተከላሾቹ ለከሳሽ ገንዘብ ሲከፍሉ መቆየታቸውን እንጂ ስምምነቱ በጽሁፍ ወይም በቃል ስለመሆኑ እንደማያውቁ ማስረዳታቸውን በመግለጽ፤ ተከላሾች ብር 30,000 ለመክፈል የተስማሙ መሆናቸውን በውሉ ኮፒ ላይ ስማቸው የተጠቀሰው ምስክሮች ያስረዱ ስለሆነና ተከላሾችም ስምምነቱ ውሸት መሆኑን ገልጸው ከመከራከራቸው በስተቀር ገንዘቡን ስለመክፈላቸው በግልጽ ክደው ባለማከራከራቸውና ባቀረቡአቸው ምስክሮችም ባለማስተባበላቸው ቀሪውን ገንዘብ ብር 20,000 ሊከፍሉ ይገባል ሲል ወስኗል። የመቀጫ ገንዘብን በተመለከተ ግን ከሳሽ በአንድ በኩል ውሉ እንዲፈጸምላቸው እየጠየቁ በሌላ በኩል የመቀጫ ገንዘብ እንዲከፈላቸው የጠየቁት ተገቢ ባለመሆኑ በፍ/ሀ/ቁ/1890(2) መሰረት ሊከፈላቸው አይገባም ብሏል።

ጉዳዩ በይግባኝ የቀረበለት የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ይግባኙን በፍ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁ/337 መሰረት በመዝጋት ይግባኝ ባዮችን አሰናብቷቸዋል።

የስር ተከላሾችም በፍርድ ቤቶቹ ውሳኔ ላይ ቅር በመሰኘት የሰበር አቤቱታቸውን ለክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በማቅረባቸው ችሎቱ የግራ ቀኙን ወገን በማከራከር በሰጠው ውሳኔ፡-

በጽሁፍ የተደረገ የውል ስምምነት የለም በሚል በአንደኛው ተከራካሪ ወገን በተካደ ጊዜ ውል አለ የሚለው ወገን ዋናውን ውል ወይም የግልባጩ ትክክለኛነት የተረጋገጠውን በማስረጃነት ማቅረብ የሚገባው ሲሆን በዚህ በተያዘው ጉዳይ ግን ተጠሪው ዋናውን ውል ማቅረብ የማይችሉ መሆኑን የገለጹ ሲሆን ያቀረቡት የውሉ ግልባጭም (ኮፒ) ይህንኑ ለማረጋገጥ ሥልጣን በተሰጠው አካል ዘንድ ቀርቦ ያልተረጋገጠ ነው። በመሆኑም የሥር ፍርድ ቤቶች የውል ስምምነት መኖር አለመኖሩን በውሉ ላይ ያሉትን ምስክሮች ሊሰሙ የማይገባ ሆኖ ሳለ ስምተው የወሰኑት የፍ/ሀ/ቁ/1719፣1726 እና 1727 ፣2001፣2003፣2005 እና 2012 ድንጋጌዎችን የሚቃረን ነው በማለት የሥር ፍርድ ቤቶች አመልካቾች(የሥር ተከላሾች) ገንዘቡን እንዲከፍሉ የሰጡትን ውሳኔ ሽሯል።

የሰበር አቤቱታም ለዚህ ችሎት የቀረበው በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ ላይ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን በዋናነት የጠቀሱት የቅሬታ ነጥብ ሲጠቃለል፡- ተጠሪዎች የአባታቸውን እና

የእናታቸውን የወርስ ሀብት በተመለከተ እንደከራከርላቸው በቁጥር 022956 በቀን 01/10/2002 ዓ/ም የተጻፈ ውክልና ሰጥተው በዚህ ውክልና መሰረት በ6 መዛግብት ላይ በወረዳ ፍርድ ቤት ተከራክሮ አስወሰኝ እያለሁና ተጠሪዎቹም ስከራከርላቸው ስለመቆየቱ አምነው በጽሁፍ ውል አልተዋዋልንም ሲሉ በመከራከራቸው የወረዳው ፍርድ ቤት በውሉ ላይ ያሉትን የአመልካች ምስክሮችና የተጠሪዎችን ምስክሮች በመስማትና በመመዘን የአመልካች ምስክሮች ያስረዱትን የተጠሪዎቹ ምስክሮች ማስተባበል አለመቻላቸውን በማረጋገጥ የሰጠውን ውሳኔና ከፍተኛው ፍርድ ቤትም ያጸናውን ሰበር ሰሚው ችሎት ዋናው ሰነድ ከጠፋ ኮፒው በፍጹም ዋጋ እንደሌለው አድርጎ የፍርድ ቤቶቹን ውሳኔ የሻረው የህግ መሰረት የለውም የሚል ነው።

ተጠሪዎች በበኩላቸው በሰጡት መልስ፡- አመልካች ተጠሪዎች ያልፈረምንበትን የሐሰት ውል አዘጋጅተው ዋናው ስለጠፋ በውሉ ላይ ባሉት ምስክሮች ይረጋገጥልኝ ሲሉ ያቀረቡትን ክርክር የወረዳው እና ከፍተኛው ፍርድ ቤት ተቀብለው ቢወስኑም የጠፋ ሰነድ የሚመሳክርበት ሌላ ሰነድ እስካልቀረበ ድረስ በሰው ማስረጃ ማረጋገጥ የማይቻል በመሆኑ ምክንያት ሰበር ሰሚው ችሎት ክስን ውድቅ ያደረገው ተገቢ በመሆኑ አቤቱታቸው ተቀባይነት ሊያገኝ አይገባም ሲሉ ተከራክረዋል።

ለተጠሪዎች መልስም፡- አመልካች የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከዚህ በላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም፡- የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የሥር ፍርድ ቤቶች የሠጡትን ውሳኔ በመሻር ተጠሪዎች ክስ የቀረበባቸውን ገንዘብ ሊከፍሉ አይገባም ሲል የወሰነው በአግባቡ ነው? ወይስ አይደለም? የሚለውን ጭብጥ ይዘን ክርክሩን እንደሚከተለው መርምረናል።

የግራ ቀኝ ተከራካሪዎች በመካከላቸው የጥብቅና አገልግሎት ውል ስለመኖሩ የሚያምኑት ጉዳይ ሲሆን የሚያለያዩባቸው ነጥብ ግን ውሉ የተደረገበት ሁኔታና የገንዘቡ መጠን ነው። ይህም አመልካች ውሉ በጽሁፍ መደረጉንና የተዋዋሉበት የገንዘብ መጠንም ብር 30,000 መሆኑን ገልጸው የሚከራከሩ ሲሆን ተጠሪዎች ግን ውሉ የተደረገው በጽሁፍ ሳይሆን በቃል መሆኑን እና በስምምነቱ መሰረትም የሚፈለግባቸውን ብር 4,000 ስለመክፈላቸው በመጥቀስ ተከራክረዋል። በጽሁፍ እንዲደረጉ በግልጽ በህግ ካልተደነገጉ የውል ዓይነቶች በስተቀር ማንኛውም ውል በቃል፣ በተለመዱ ጠቅላላ ምልክቶች ወይም ግዴታ ለመግባት መፍቀድን በማያጠራጥር አሰራር በማስታወቅ ሊደረግ ይችላል። እንዲሁም ውሉ በጽሁፍ እንዲደረግ ህጉ ባያስገድድም ተዋዋይ ወገኖች ውላቸውን በጽሁፍ እንዲሆን የማድረግ መብት አላቸው። በዚህ ጉዳይ ግን ውሉ በጽሁፍ ተደርጓል የሚሉት አመልካች ሲሆኑ ለዚህም በማስረጃነት የውሉን ኮፒ ማቅረባቸውን ከክርክሩ መገንዘብ የሚቻል ነው። አመልካች የውሉን ኮፒ ያቀረቡት ዋናው ውል ጠፍቷል በሚል ሲሆን ይህ በማስረጃነት የቀረበው የውሉ ኮፒም አግባብ ባለው አካል ከዋናው ውል ጋር ስለትክክለኛነቱ በፍ/ሀ/ቁ/2011(1) መሰረት የተረጋገጠ አይደለም። አመልካች ውሉ በጽሁፍ ተደርጎ ተፈራርመናል እስካሉ ድረስም ዋናውን ውል በተመለከተ ማስረዳት የሚጠበቅባቸው ውሉ የጠፋ ስለመሆኑ እንደሆነ በፍ/ሀ/ቁ/2003 ከተደነገገው መገንዘብ የሚቻል ነው። በአንድ ውል የተጠቀሱ ምስክሮችም መስማት ያለባቸው ተዋዋሎች ውሉን ተስማምተው የፈጸሙ መሆናቸውንና የውሉ ቃል ምን እንደሆነ ለማረጋገጥ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ እንደሆነ በፍ/ሀ/ቁ/1730(1) ተመልክቷል። በዚህ ጉዳይ ግን ዋናው ውል ስለመጥፋቱ አመልካች

በማስረጃ ሳይሰረዱ በውሉ ኮፒ ላይ ስማቸው የተጠቀሰውን ምስክሮች እንዲሰሙላቸው ያቀረቡትን ክርክር የወረዳው ፍርድ ቤት ተቀብሎ የምስክሮችን ቃል መስማቱ ህጋዊ መሰረት ያለው አይደለም።

አመልካች ዋናውን የጽሁፍ ውል በማስረጃነት ማቅረብ የማይችሉ ከሆነና ኮፒውም አግባብ ባለው አካል ስለትክክለኛነቱ ያልተረጋገጠ ከሆነ በሌሎች ማስረጃዎች ተጠሪዎች በውሉ ለጥብቅና አገልግሎት ብር 30000 ለመክፈል የተስማሙ ስለመሆናቸው ክሱን ማስረዳት ይጠበቅባቸዋል። ይሁን እንጂ በዚህ መልኩ የማስረዳት ሽክማቸውን ማስረጃን የመስማትና የመመዘን ሥልጣን ላላቸው የሥር ፍርድ ቤቶች ማስረጃዎቻቸውን አቅርበው አለማስረዳታቸው ተረጋግጧል። በሌላ በኩል ተጠሪዎች ባቀረቡአቸው ማስረጃዎች አመልካች በቀጠሮ ቀን ብቻ ፍርድ ቤት የሚገኙ ስለመሆናቸው እና ለተገኙባቸው የቀጠሮ ቀናትም ገንዘብ የከፈሉአቸው ስለመሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች በተደረገው ክርክር በማስረጃ ካስረዱት የተረጋገጠ ጉዳይ ነው።

አመልካች ክሱን አስረድተዋል ቢባል እንኳን ተጠሪዎቹ እንዲከፍሉአቸው የጠየቁት የአገልግሎት ክፍያ ተገቢና ሚዛናዊ መሆን ስላለመሆኑ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት በመመርመር ከመጠን በላይ ተዋውለው ከተገኙም ለመቀነስ የሚችል ስለመሆኑ በፍ/ሀ/ቁ 2635 ከተደነገገው መገንዘብ ይቻላል። ይሁን እንጂ በዚህ ችሎት እምነት አመልካች በክሳቸው ተጠሪዎቹ እንዲከፍሉላቸው ከገለጹት ገንዘብ መጠን እና ተጠሪዎች በቃል ውሉ አመልካች በቀጠሮ ቀን ብቻ ፍርድ ቤት እየተገኙ እንዲከራከሩላቸው ተስማምተናል በሚል በማስረጃ ካረጋገጡት ፍሬ ነገር አንጻርም የተቀበሉት ገንዘብ በቂ ነው ተብሎ የሚወሰድ ነው።

በመሆኑም የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ምንም እንኳን የጽሁፍ ማስረጃ በመኖሩ የሰው ምስክሮችን መስማት አይገባም ሲል በውሳኔ ላይ ያሰፈረው ትችት ከውል ጋር ተያይዞ የጽሁፍ ማስረጃ ቢኖር እንኳን ምስክሮች ሊሰሙ ስለሚችሉበት አግባብ በፍ/ሀ/ቁ/1730(1) የተመለከተውን መሰረት ያደረገ ባይሆንም፤ እንዲሁም በተከራካሪዎቹ መካከል የጽሁፍ ውል ባይኖርም የቃል ውል ስለመኖሩ ተጠሪዎቹ እምነው በተከራከሩበት ሁኔታ ሰበር ሰሚው ችሎት ውል የለም ሲል በውሳኔው ያሰፈረው የፍሬ ነገር ክርክሮችን የሚመረምሩ ፍርድ ቤቶች ካረጋገጡት ፍሬ ነገር ውጪ በመሆኑ ተቀባይነት ባይኖረውም በወጤት ደረጃ በውሉ ኮፒ ስማቸው የተጠቀሰውን ምስክሮች በመስማት ከተጠሪዎች ምስክሮች ቃል ጋር በማመዛዘን በክሱ የተመለከተውን ገንዘብ ተጠሪዎች ሊከፍሉ ይገባል ሲሉ የሥር ፍርድ ቤቶች የወሰኑት ውሳኔ በመሻር ገንዘቡን ሊከፍሉ አይገባም በሚል በሰጠው ውሳኔ ላይ የተፈጸመ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ባለማግኘታችን ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

**ው ሳ ኔ**

1. የአ/ጠ/ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/147419 በቀን 05/02/2005 ዓ/ም በዋለው ችሎት የሰጠውን ውሳኔ በውጤት ደረጃ በመቀበል በፍ/ሥ/ሀ/ቁ/348(1) መሰረት አጽንተናል።
2. አመልካች ዋናው ውል የጠፋ መሆኑን ባላስረዱበትና በማስረጃነት ያቀረቡት የውሉ ኮፒም ከዋናው ውል ጋር ተገናዝቦ ትክክለኛነቱ አግባብ ባለው አካል ባለመረጋገጡ በተከራካሪዎቹ መካከል በጽሁፍ የተደረገ የጥብቅና አገልግሎት ውል የለም ብለናል። ሆኖም በቃል በተደረገው ውል መሰረት ተጠሪዎች ተገቢውን የአገልግሎት ክፍያ ለአመልካች የከፈሉ ስለመሆናቸው የተረጋገጠ በመሆኑ ቀደም ሲል ከከፈሉት ገንዘብ በተጨማሪ ሊከፍሉ አይገደዱም ብለናል።
3. የዚህን ፍርድ ቤት ወጪና ኪሳራ የግራ ቀኝ ወገኖች የየራሳቸውን ይቻሉ። መዝገቡ የተዘጋ ስለሆነ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ሮ/ብ